

DIE HAGHE

GESCHIEDKUNDIGE VERENIGING DIE HAGHE —
VRIENDEN VAN HET HAAGS HISTORISCH MUSEUM
ANNO 1890
BESCHERMVROUWE H.K.H. PRINSES BEATRIX

lustrumeditie LEDENBERICHT oktober 2025 / 135e JAARGANG NR. 6 / VERSCHIJNT 6X PER JAAR

Ledenbericht Lustrum, speciale editie

Op zaterdag 4 oktober j.l. vierde Die Haghe haar 135-jarig jubileum, in een volle zaal in Sociëteit De Witte. Het was volgens veel aanwezigen een geslaagde bijeenkomst.

Omdat uiteraard niet alle leden de feestelijke bijeenkomst hebben bijgewoond is besloten tot de uitgave van deze lustrumeditie van ons Ledenbericht. Hierin treft u de teksten van de sprekers aan. Tevens is een link opgenomen naar het tijdens de bijeenkomst getoonde filmpje van Van Kooten en De Bie over behoud van erfgoed.

Aan het slot staan links naar een aantal Haagse radioprogramma's, waarin aandacht werd besteed aan ons Lustrumboek.

We wensen u veel lees-, luister- en kijkplezier!

Namens het bestuur,

Max Keulaerds, voorzitter

Inleiding Max Keulaerds, voorzitter Die Haghe

Vrienden en Vriendinnen van Die Haghe en van het Haags Historisch Museum,

Hartelijk welkom bij deze feestelijke viering van het 135-jarig bestaan van Die Haghe en de presentatie van ons Lustrumboek. In het bijzonder heet ik hartelijk welkom onze ere-voorzitter, burgemeester Jan van Zanen.

Die Haghe is opgericht op 30 september 1890. In de Sebastiaansdoelen, toen het Gemeentemuseum. Mede-oprichter was Servaas van Rooyen, onze eerste voorzitter en later de eerste Haagse Gemeentearchivaris en directeur van het Gemeentemuseum. Op zijn initiatief verscheen in 1888 het eerste Haagsch Jaarboekje, dat vanaf 1892 onder verantwoordelijkheid van Die Haghe werd uitgegeven en uitgroeide tot ons kroonjuweel. Eind dit jaar verschijnt het 123ste Jaarboek.

Vanaf 2005 geeft Die Haghe iedere vijf jaar een Lustrumboek uit. Vandaag presenteren wij het vijfde. Met de titel "Niet voor de eeuwigheid gebouwd" en de heldere subtitel "Gesloopte iconen in Den Haag".

In dit pracht boek beschrijven 25 auteurs 45 iconische gebouwen, die in de afgelopen decennia door menselijk ingrijpen – niet door brand of oorlog – zijn verdwenen. Daarmee schrijft Die Haghe opnieuw Haagse geschiedenis. Dit Lustrumboek past, net zoals veel van onze activiteiten en publicaties, naadloos bij onze eerste statutaire doelstelling: het bevorderen van de kennis van en de belangstelling in de Haagse geschiedenis.

Geeft het Lustrumboek ook blijk van het nastreven van onze tweede statutaire doelstelling? Die tweede luidt: het bevorderen van het behoud en herstel van historisch Haags stedschoon en van monumenten van geschiedenis en kunst. In strikte zin niet. In geen van de in het Lustrumboek beschreven gevallen heeft Die Haghe zich immers rondom de voorgenomen sloop geroerd. Vrienden van Den Haag deed dat in twee gevallen wel: rondom de uit de zeventiende eeuw stammende drie Klokgevels aan het Westeinde (sloop in 1978) en het Julianahofje aan de Zwarteweg uit iets voor 1875 (sloop in 1980/1981). Dat roept de vraag op in hoeverre onze tweede statutaire doelstelling (die overigens nog geen deel uitmaakte van onze eerste statuten) voor Die Haghe betekenis had en heeft. In hoeverre roerde en roert Die Haghe zich rondom de sloop van Haagse iconen? Zonder enige wetenschappelijke pretentie zeg ik daarover chronologisch iets via drie voorzitters van Die Haghe: Van Gelder, Van Herwaarden en Grootveld.

In de kleine geschriftenreeks van Die Haghe verscheen in 1914 Van Gelder's "Een eeuw slooperswerk in Den Haag, 1813 - 1913". Van Gelder, net als en na Servaas van Rooyen Haags Gemeentearchivaris en directeur van het Gemeentemuseum, gaat in zijn geschrift als ware het een revolutionair pamflet te keer tegen het Haagse sloperswerk in met name de 19de eeuw. Hij spreekt van gepleegd vandalisme en erge en ergerlijke dingen die in Den Haag zijn gebeurd. Hij geeft veel voorbeelden. De voorin het geschrift geplaatste afbeelding die u nu ziet spreekt boekdelen: het in de 19de eeuw gesloopte Diaconiehuis. In zijn geschrift slaat Van Gelder overigens ook wel eens de plank mis. Zo schrijft hij over het Plein: "... zie eens naar den gruwelijken gevel van 'De Witte', weldra misschien over de hééle breedte van het Plein uitgerekt, als één reusachtige manifestatie van wansmaak en artistieke onmacht".

Onze voormalig voorzitter Van Herwaarden bekleedde op monumentengebied belangrijke posities. In een vraaggesprek zei hij dat van een historische vereniging mag worden verlangd dat zij vanuit cultuurhistorische optiek argumenten naar voren brengt die bij het beslissingsproces, bijvoorbeeld in de gemeenteraad, kunnen worden meegewogen. In zijn in het Jaarboek 1980 opgenomen artikel "Niet met lezingen en excursies alleen" noemt hij een aantal voorbeelden van bemoeienis van Die Haghe met monumenten en van andere initiatieven van Die Haghe. Min of meer in staccato breng ik enkele ervan in herinnering:

Herstel Ridderzaal (1895), herstel Koninklijke schouwburg (begin 20ste eeuw), gedeeltelijke demping Hofvijver (na 1910), bebouwing Malieveld/Koekamp/Haagse Bos (1953), Parkeerterrein op Malieveld (1963), aanleg Koekampluis (eind 60er jaren), grafzerken uit gesloopte Hofkapel op Binnenhof (1955, 1969 en 1978), parkeren op Binnenhof (1955 en later), fontein Binnenhof (1967), bouwplan Marcel Breuer voor Amerikaanse ambassade (1956 e.v.), herstel Huis Schuylenburg en Johan de Witthuis (1960), restauratie Nieuwe Kerk (1968) en Jacobus Kerk (1969), oprichting HHM en de vestiging ervan in de Sebastiaansdoelen (1976 e.v.).

Van Herwaarden noemt ook het ontwerp-Koningin Wilhelminamonument in de vorm van een serie keien. In de brief van 29 september 1975 schreef Die Haghe daarover aan B en W: "... Wilhelmina regeerde niet in de prehistorie over een stam Flintstones, maar in de 19de en 20ste eeuw over het Koninkrijk der Nederlanden". Einde ontwerp.

Van Herwaarden sluit zijn artikel genuanceerd af. Hij concludeert dat Die Haghe op zijn eigen bescheiden wijze heeft bijgedragen aan de zorg voor Haags erfgoed en zich over vele ingrijpende ontwikkelingen zoals stadssanering en vernieuwing niet heeft uitgelaten. Bij dit laatste merkt hij op dat Die Haghe primair een historische vereniging is die haar leden informeert over de Haagse geschiedenis en geen actiegroep ter ongevraagde begeleiding van de stedenbouwkundige ontwikkelingen in de stad.

In zijn fraaie overzicht van 125 jaar Die Haghe in het Jaarboek 2015 noemt Cannegieter een aantal onder andere op behoud van erfgoed gerichte activiteiten en concludeert hij dat er langzamerhand zoveel veranderde dat Die Haghe structureel alleen nog in het Haags Monumentenplatform zit. Dat is nu nog steeds zo. Dat platform is de laatste tijd overigens niet meer bij elkaar gekomen.

De vraag wat de betekenis van de tweede statutaire doelstelling voor Die Haghe is

stelde ik onder andere aan voormalig voorzitter Grootveld. Zijn reactie was kort en krachtig: die statutaire doelstelling is obsoleet.

Gezien een en ander overweegt het bestuur de instelling van een Commissie Erfgoed. Deze kan het bestuur op dat terrein adviseren en indachtig het genoemde vraaggesprek met en artikel van Van Herwaarden waar nodig op gepaste wijze haar visie kenbaar maken, bijvoorbeeld binnen het Haags Monumentenplatform en al dan niet in overleg met anderen zoals bijvoorbeeld de gewaardeerde Vrienden van Den Haag.

Cannegieter sluit zijn artikel af met de vaststelling dat Die Haghe met zijn vele publicaties en activiteiten gerust het historisch geweten van onze stad mag worden genoemd. Het Lustrumboek geeft daar ook weer blijk van. Dit pracht boek is pakkend. Het bevat fraaie afbeeldingen van de gesloopte iconen en van hetgeen ervoor in de plaats kwam en korte historische beschrijvingen. Vrijwel alle auteurs laten aan de lezer te beoordelen of de sloop had moeten worden voorkomen. In zijn inleiding "Stad van sloop en spijt" van het Lustrumboek oordeelt Rosenberg wél. Als een ware Van Gelder noemt hij de sloop van Seinpost een groot drama. Zie de nu getoonde, veelzeggende foto die op de voorzijde van het Lustrumboek staat. Rosenberg schrijft: "Dit schitterende 'tweede Kurhaus' zou, als het niet was gesloopt, nu het mooiste grand-café zijn van Hollands schone kust". Tegelijkertijd stelt hij vast dat dergelijke drama's gelukkig achter ons liggen maar dat waakzaamheid geboden blijft.

Laten we – zo sluit Rosenberg en ik graag met hem af – door het Lustrumboek nog meer van het verleden leren. Nog meer van het verleden leren is immers de kerntaak van ons 135-jarig, springlevend en geschiedenis minnend Die Haghe.

Het Diaconiehuis

HET GESLOOPTE DIACONIEHUIS AAN HET THANS GEDEMPTE SPUI TE 'S GRAVENHAGE EN DE VERDWENEN OPHAAALBRUGGEN.

Dankwoord van onze ere-voorzitter, burgemeester Jan van Zanen, na aanbidding van het eerste exemplaar van het lustrumboek.

Goedemiddag allemaal,

In het bijzonder: Max Keulaerds (voorzitter Die Haghe), Raymund Schütz (voorzitter redactie lustrumboek) en Marcel Verreck,

Hartelijk dank voor dit mooie boek.

Beschouw het als een grote eer om het, als burgemeester van Den Haag én als erevoorzitter van Geschiedkundige Vereniging Die Haghe in ontvangst te mogen nemen.

De betekenis van Die Haghe voor de geschiedschrijving van Den Haag hoef ik u niet uit te leggen.

Zo hebben we bijvoorbeeld aan Die Haghe te danken dat er een Haags Historisch Museum is, dat nu een grote restauratie ondergaat.

De jaarboeken van Die Haghe, de oudste nog bestaande historische vereniging van Holland, zijn nog altijd een belangrijke bron voor wie zich in de geschiedenis van onze stad wil verdiepen.

Een paar jaar geleden bood Roel in 't Veld mij 35 jaarboekjes uit de nalatenschap van zijn vader aan.

Die staan sindsdien in de boekenkast van de directie Communicatie, onder handbereik van onder anderen mijn speechschrijvers.

Die putten daar graag uit, want de geschiedenis van Den Haag is bijzonder rijk, dat weet u natuurlijk veel beter dan ik.

En omdat Den Haag nu al zo lang het politieke en bestuurlijke centrum van Nederland herbergt, ontstijgt die Haagse historie menigmaal het puur lokale.

Het vorige lustrumboek behandelde de sloop van gebouwen gedurende de Tweede Wereldoorlog, als gevolg van de aanleg van de Atlantikwall.

Sloop, opgelegd door de bezetter.

In dit boek gaat het om wat anders: gebouwen die plaats moesten maken voor andere, maar dan niet als gevolg van oorlog of bijvoorbeeld brand, maar puur op basis van een beslissing om te slopen.

En zo heeft dit boek een deel van de geschiedenis, gebouwde geschiedenis, gevangen voor de eeuwigheid, hoewel die niet voor de eeuwigheid was gebouwd, zoals de titel zegt.

Een bekend voorbeeld is wooncomplex de Zwarte Madonna, dat maar 22 jaar heeft gestaan en waarover Joris Wijsmuller zo meteen zal spreken.

Toen ik aantrad was Amare nog in aanbouw, als opvolger van de Dr Anton Philipszaal en het Lucent Danstheater, die het iets langer volhielden, een kleine 28 jaar.

Het gebied rond het Spui heeft de afgelopen decennia sowieso een ingrijpende ontwikkeling doorgemaakt.

In het atrium van het stadhuis stond tot gisteren een tentoonstelling naar aanleiding van het dertigjarig bestaan van het stadhuis, die dat goed illustreerde.

Een stad als De Haag is altijd in beweging, iets dat dit boek ongetwijfeld aantoonst.

Grote ruimtelijke ingrepen zijn van alle tijden.

We moeten er wel goed over nadenken en de geschiedenis toont ook aan dat we soms (gelukkig) terugkomen op bepaalde beslissingen.

Daarbij denk ik aan wat ik dit voorjaar nog memoreerde bij de herdenking van de overleden VVD-wethouder Chris Nyqvist:

het zogeheten Historisch Compromis, dat hij in 1981 sloot met collega-wethouders Adri Duivesteijn (PvdA) en Lex Blankestijn van het CDA.

Hiermee waren de bouwplannen voor de zogeheten Dwarsweg van de baan, die het Prins Bernhardviaduct moest verbinden met de Prinsengracht, wat een fikse kaalslag in dit historische deel van de stad zou hebben betekend.

Het gaat echter niet alleen om de gebouwen, maar ook om de mensen die erin wonen en werken.

Heb begrepen dat het boek ook daarop ingaat en dat juich ik toe.

De stad, die maken we met elkaar.

Daarom mogen we twee dingen nooit uit het oog verliezen, bij alle (gezonde) ambitie: de menselijke maat én het historisch gegroeide stadsbeeld.

Graag wil ik de leden en het bestuur van Die Haghe van harte feliciteren met het 135-jarig bestaan.

Hoop dat er nog veel publicaties zullen volgen.

De rijke geschiedenis van Den Haag verdient die aandacht en is bij Die Haghe in de best mogelijke handen.

Overhandiging van het eerste exemplaar door Max Keulaerds aan ere-voorzitter, burgemeester Jan van Zanen

[\(Klik aan\) Van Kooten en De Bie over behoud van Erfgoed](#)

Inleiding Raymund Schütz - bestuurslid Die Haghe en voorzitter van de redactie van het lustrumboek

Dames en heren,

Ons lustrumboek behandelt een onderwerp dat ons allemaal aan het hart gaat: de vele gesloopte gebouwen in Den Haag. Of, zoals de titel van het lustrumboek zo poëtisch zegt: *Niet voor de eeuwigheid gebouwd*. Het gaat om gebouwen die niet zijn bezweken door brand of vernietigd door de oorlog, maar gesloopt vanwege daartoe genomen besluiten.

Het lustrumboek van Die Haghe is samengesteld door een gezelschap redacteuren: Kees Stal, Laura Plezier, Henk Grootveld, Monique de Vries en ondergetekende. De teksten zijn geschreven door 25 experts en laten ons 45 gesloopte Haagse iconen herbeleven.

Het boek bewijst wat de waarde is van een historische vereniging: het samenballen van historische kennis om iedereen bewust te maken van datgene wat er niet meer is. En op te letten als er weer een icoon dreigt te verdwijnen en dan de stem te verheffen.

Wat is er niet meer?

Veel. Denk aan de Houtrusthallen, het oude stadhuis aan het Burgemeester de Monchyplein (nu Patijnlaan), Seinpost, de Zwarte Madonna. Met de wandelkaart kunt u een nostalgische wandelroute langs verdwenen panden maken. Van het verdwenen zwembad Morgenstond tot het gesloopte Seinpost aan de Scheveningse

Boulevard en van de Alexanderkazerne (ICC) naar de plek van de Sacramentskerk aan de Sportlaan. Kom in beweging met uw naasten, het is nog gezond ook!

Het boek presenteert bij elk gebouw de feiten droog en ordelijk: bouwjaar, architect, ingebruikneming, sloopreden. Ambtelijk verantwoord, alsof deze gebouwen hun overlijdensakten krijgen:

Geboren in 1880, gesloopt in 1975, reden van overlijden: functieverlies.

Het is ook een *memento mori*: met het gebouw gingen dreigen die verhalen in rook op te gaan. Maar de auteurs wekken het gebouw tot leven. Wat gebeurde er in en om het gebouw? Welke mensen werkten er?

Herman Rosenberg maakt in de inleiding een sneer naar de Haagse sloopzucht. Waarvoor bijzondere dank. Want zonder scherpe kritiek zou je bijna gaan geloven dat de stad gewoon zichzelf afbreekt, zoals een smeltende gletsjer. Maar de sloop van deze gebouwen is het gevolg van gerichte keuzen en van belangen. Hoe hoger hoe beter, want we investeren en incasseren per vierkante meter!

Van Boecopkade

Ik neem u mee naar een gebouw dat niet in het boek staat, maar in de volgende editie thuishoort: de portiekwoningen aan de Van Boecopkade, tegenover de Kleine Veenkade bij het voormalige GEB.

Voor u waarschijnlijk geen icoon, maar voor mij – als ervaringsdeskundige, geboren en getogen in dat complex – betekenisvol.

Het was het eerste naoorlogse project van de christelijk-gereformeerde woningbouwvereniging Patrimonium, tegenwoordig Staedion. U weet wel: *wonen als morele verheffing*. Wonen was niet zomaar een dak boven je hoofd, het was een oefening in deugdzaamheid. Het gezin als hoeksteen van de samenleving, onder het wakend oog van God, de tuincommissie en de boekhouder. Maar ik kan u zeggen: het bevorderde de verbinding.

De protestante Architect Leonardus Cusell ontwierp het complex. Strak, huiselijk, praktisch. Elke woning had een Bruynzeel-keuken – dat was in die tijd ongeveer even modern als nu een warmtepomp. Omdat het zo vlak na de oorlog werd gebouwd had het nog geen last van het al snel erna optredende materiaal tekort. Waardoor de kwaliteit van bouw en de detaillering van het ontwerp hoog was, wat het complex echt bijzonder maakte

De gemeenschappelijke tuin als verbindende factor

Tussen de blokken lag een gemeenschappelijke tuin, waar kinderen konden spelen, terwijl moeders de was ophingen en de vaders... tja, die werkten gewoon. Buschauffeurs, vertegenwoordigers, politieagenten.

's Winters werd de tuin onder water gezet, zodat je kon schaatsen. Je kon chocolademelk drinken. En voor geraasde kerstbomen was het een veilige opslag, totdat een tipgever uit de Constant Rebequestraat de politie belde.

Toch was die besloten centrale tuin heel erg belangrijk. Niet alleen voor de sociale cohesie, maar ook als bescherming tegen baldadigheid. Want jawel, ook in de jaren zestig waren er al vandalen die ruiten ingooiden. Alleen noemden we dat nog geen *probleemjongeren*, maar *rotjongens*.

Bouwen als sociale missie

Ik kan u zeggen: de sociale missie van Patrimonium werkte zonder dat ik christelijk ben geworden. De statenbijbel stond nog wel bij ons in de kast, maar kwam er zelden uit. Gezinnen uit Indië en Suriname pasten ook in dat sociale woonmodel: vooral door die gezamenlijke tuin, waarin verbindingen werd gelegd, vermoed ik.

In de jaren zeventig begon de ontzuiling door te zetten. Patrimonium ging op in Staedion. Schaalvergroting. Het complex verloor zijn verbindende missie, de tuincommissie verdween. Ruim veertig jaar nadat ik was verhuisd (1976) kwam de

onverbidelijke sloop in 2020. Onder de slingerende sloopkogels en het brullen van bulldozers ging bezweek een complex woningen en verteerde het weefsel van de stad.

Op de plek van de gemeenschappelijke tuin staan nu appartementen zonder sociale verbindende functie, gebouwd in Lego duplo -stijl. Sociale huur? 50 vierkante meter voor slechts 1.400 euro per maand. Wel krijgt u er een Bruynzeel-keuken bij - maar geen buurvrouw die de was buiten ophangt, geen spelende kinderen, geen tuincommissie die evenementen organiseert en een oogje in het zeil houdt. Alleen groen dat precies op die plekken staat waar toevallig geen parkeerplaats past.

En toch, beste aanwezigen, is deze kwestie actueler dan u denkt. Want in Nederland staan nog zo'n 480.000 portiekwoningen te wachten op een duurzame transformatie. Architectuurhistoricus Leo Oorschot zegt terecht dat die gebouwen niet alleen technisch erfgoed zijn, maar ook dragers van een sociaal-cultureel ideaal. Misschien moeten we dus niet alles slopen wat nog vier muren en een dak heeft omdat het te weinig oplevert.

Leren van het verleden

In Den Haag wordt nu weer gekeken naar de zin van gemeenschappelijke tuinen. Het gemeentearchief deed onderzoek naar hoe zulke tuinen vroeger bijdroegen aan het samenleven. En u hoort het goed: een archief dat niet alleen naar papier kijkt, maar ook naar groen gras en zand. Dat is vooruitgang, want we kunnen leren van het verleden.

Na de sloop van de Van Boecopkade rest niet alleen een persoonlijke herinnering. Het blijft een goed voorbeeld van de naoorlogse sociale woningbouw dat werd gesloopt juist nu we snakken naar betaalbare woningen en naar plaatsen waar je elkaar gewoon echt kunt ontmoeten.

Nostalgie? Ja, maar misschien inspireert zo'n verdwenen complex ons tot een nieuwe visie op sociale, duurzame en verbindende architectuur! Dus, dames en heren, als u straks dit lustrumboek openslaat en met weemoed naar de Houtrusthallen of de Zwarte Madonna kijkt, denk dan ook even aan de Van Boecopkade, want die staat er niet in. Geen cultureel icoon misschien, maar wel met een belangwekkend verhaal.

En u weet: in Den Haag is zelfs een kerstbomenopslag een stukje cultuurgeschiedenis waard.

Dank u wel.

Van Boecopkade

HET WONDER VAN DEN HAAG - Marcel Verreck

Eeuwen geleden, in ons land heerste rust
Leefde Marius aan de Noordzeekust
Zoon van de zee. Toen onverwacht...

Kwam er een fee in het holst van de nacht

Het was een hele mooie nacht
Zo een waarop je eeuwen wacht
De maan had met zijn bleek gezicht
De duinen en het strand verlicht

Haast elke vogel hield zijn mond
Konijnen slopen in het rond
En in het hutje bij de zee
Sliep Marius. Toen kwam de fee.

Maar Marius had niets gehoord
En sliep en sliep en sliep maar voort
Met om zijn mond een brede lach
Zijn ogen dicht, maar wat hij zag...

Hij zag zijn vader in zijn boot
Hij zag zijn moeder met een brood
Nog warm, als het 't lekkerst is
Dan kwam zijn vader met de vis

Zo leefden zij daar bij het duin
Ze hadden een enorme tuin
En elke dag was weer een feest
Ver weg was hij nog nooit geweest

Nu stond hij op en zag de fee
Ze zei, kom Marius, ga mee
Dit is voor jou wel leuk misschien
Ik zal jou eens wat laten zien

Ze liepen door het struikgewas
En door een dal en langs een plas
En door een heel erg donker woud
Dat was waarschijnlijk eeuwen oud

Toen zagen ze een groot gebouw
De jongen dacht: wat zie ik nou?
De fee zei: dat is een paleis
En het begin van onze reis

Kijk goed naar deze burcht van steen
En voel de vrede er omheen
Want die is hier waar jij nu bent
Nog veel te vaak helaas absent

Ze liepen door de stille nacht
Langs pleinen, straten en een gracht
Bereikten na een uur geslof
Een Buiten -en een Binnenhof

De fee vroeg wat hij ervan vond
Want hij stond stil met open mond
Ik ken, zo zei hij tot de fee,
Slechts duinen, strand, de hut, de zee

Toen nam zij Marius zijn hand:
Hier woont de hoogste van het land
Dat groter is dan je kan zien
En heel veel ouder bovendien

Ze kwamen bij een toren aan
En kwamen daar ook op te staan
Ze keken en de fee zei vaag:
Dit is het wonder van Den Haag

En Marius, hij keek en keek
De nacht was zacht, de maan was bleek
Hij zag zijn zee, hij zag nóg wat
Hij zag een schitterende stad

De tijd vergleed, toen zei de fee
Kijk nog maar één keer naar benee
Waarna hij naar het hutje liep
En bij zijn bed al bijna sliep

En na een korte, luide geeuw
Zonk hij diep weg, terug naar zijn eeuw
Ja, dromen lijken vaak heel raar
Maar soms worden die wonderen waar

Inleiding Joris Wijsmuller - Requiem voor sociale woningbouw (compilatie)

Een maand geleden zijn de eerste 15 bouwwerken uit de Post 65 periode – dat is de bouwperiode van 1965 tot 1990 – aangewezen tot Rijksmonument. Zou de Zwarte Madonna – het spraakmakende woongebouw aan de Turfmarkt en Schedeldoekshaven uit 1985 – tot deze eerste vijftien Post 65 Rijksmonumenten hebben behoord wanneer het níet al in 2007 was gesloopt?

De Zwarte Madonna was een omstreden woongebouw met uitgesproken vóór- en tégenstanders dat al voor haar bestaan de gemoederen bezighield. Het stond in het Spuikwartier, vanaf de jaren '60 een speeltuin voor wethouders, projectontwikkelaars, architecten en stedenbouwkundigen. In 1981 werd architect Carel Weeber aangesteld als stedenbouwkundig supervisor voor het Spuikwartier om in deze chaos ordening en voortgang te creëren, en hij mocht ook zelf het eerste gebouw ontwerpen. Dit leidde tot woede van de Bond voor Nederlandse Architecten; men vond dat de functies stedenbouwkundige én architect niet te verenigen waren. Bovendien was er veel kritiek op Weeber's modernistische en grootschalige architectuur van vaak grote, rechthoekige, betonnen woongebouwen met platte daken, veel herhaling, weinig decorering en afwisseling. Onder dit turbulente gesternte begon Carel Weeber in opdracht van de katholieke woningstichting VZOS – Verbetering Zij Ons Streven – in 1982 met het ontwerp van een woningcomplex voor 168 premiehuurwoningen en 168 woningwet-woningen. Hij wilde een statement maken: 'Sociale woningbouw in zijn fundamentele bedoeling.'

Terug naar het gebouw de Zwarte Madonna. Het was een gesloten bouwblok van zes tot acht bouwlagen met 336 appartementen rondom een collectieve binnentuin op het dak van een parkeergarage voor 240 auto's. De woningen werden ontsloten door galerijen aan de binnenzijde van het blok. Er waren drie hoofdingangen: een aan de Schedeldoekshaven en twee aan de Turfmarkt. De plattegronden van de woningen waren functioneel met twee-, drie- en vierkamerwoningen en maisonnettes (met een woonlaag en een slaaplaag) aan de Turfmarktzijde. Architectonisch uitgangspunt was de opvatting dat het stedelijk weefsel kan bestaan uit neutrale onopvallende gebouwen, met in het StedB plan Spuikwartier voor dit kavel de primaire taak het neutraliseren van het bestaande ministerie-complex en de ruimtelijke benadrukking van de langzaam-verkeersroute. In de plint aan de Turfmarkt – de door Weeber ontworpen nieuwe wandelroute van Centraal Station naar het Centrum – zat 900 m² aan winkelruimte. Het gebouw was sober vormgegeven met aan de buitenzijde prefab betonelementen met kleine ramen en zwarte tegeltjes. De witte binnenkant van het gebouw vormde een groot contrast met de zwarte buitenkant en de drukke stad: ruwe bolster, blanke pit.

Weeber zelf noemde zijn gebouw een statement, een commentaar op de toentertijd heersende tuttigheid, zoals het aankleden van huizen met balkonnetjes, dakkapelletjes en voortuintjes. De Zwarte Madonna was niet 'opgeleukt' of 'opgemooïd', maar – aldus Weeber – een gebouw dat laat zien wat sociale woningbouw ten diepste is: een noodvoorziening beheerst door regeltjes, en een vangnet voor mensen die geen woning kunnen vinden en betalen. Het was volgens hem de laatste keer in Nederland dat echt rigoureuus de sociale woningbouw in al zijn opzichten werd uitgedrukt, prefab en dan ook nog eens in het zwart, een

rouwkleed voor de sociale woningbouw. In de jaren daarna werd de sociale woningbouw geprivatiseerd, de woningbouwverenigingen gingen zich gedragen als projectontwikkelaars en gingen de concurrentie aan met andere ontwikkelaars. Het feit dat er sociale woningbouw stond op onbetaalbare grond in de binnenstad was kenmerkend voor die tijd waar linkse wethouders vonden dat er ruimte moest zijn voor sociale woningbouw midden in de stad. Voor de mensen die er moesten wonen, zorgde Weeber goed. Hij bespaarde veel geld door de buitenkant te standaardiseren en van alle details te ontdoen. Daardoor kon hij binnen vrij ruime betaalbare woningen realiseren, de bewoners kregen veel woning voor hun geld.

Naarmate de ontwikkeling van het Spuikwartier vorderde, evalueerde de Zwarte Madonna langzaam van een spraakmakende solitaire verschijning tot een bescheiden en vertrouwde schakel in het stedelijk weefsel. Weeber zei zelf hierover: "Zolang het Spuikwartier niet voltooid is, zal de verleiding blijven bestaan om het gebouw ten onrechte als solitair object te zien." Maar de kans om de Zwarte Madonna in zijn beoogde volledige context te beoordelen is er nooit gekomen. In 1999 doken de eerste geruchten op over sloopplannen. Een renovatieplan voor de naastgelegen ministeries van Binnenlandse Zaken en Justitie aan de Turfmarkt was mislukt, en de Madonna werd onderdeel van een locatiestudie voor de bouw van nieuwe Rijkskantoren. Al snel werd duidelijk dat het gebouw werd weggezet vanwege de leegstand in de winkelplint en haar spraakmakende uiterlijk. 'You can't put lipstick on a gorilla.' Maar de belangrijkste reden om de Madonna op te offeren was economische haalbaarheid. De grond was simpelweg te duur geworden voor het behoud van sociale woningen.

De gemeenteraad besloot in 2001 - nog geen zestien jaar na oplevering - om de Zwarte Madonna alweer te slopen. Een besluit dat veel weerstand opriep en leidde tot een politieke en juridische loopgravenoorlog. De leegstaande winkelruimtes werden uit protest kortstondig gekraakt. Frans Bromet filmde dit voor zijn programma *Algemeen Belang* en werd zelf bij de ontruiming gearresteerd. De Nederlandse media keken mee. De voltallige Haagse oppositie kwam met een alternatief plan voor behoud waarin de Zwarte Madonna werd opgepimpt en opgetopt, maar tevergeefs. Toen bleek dat de plannen voor de 140 meter hoge Rijkskantoren op de plek van de Zwarte Madonna het historische stadsbeeld vanaf de Hofvijver bleken te verstoren, ontstond er wederom veel ophef. Alle commotie droeg slechts bij aan de groeiende landelijke naamsbekendheid van de Zwarte Madonna. Maar de sloopplannen hielden stand.

Toch lieten de bewoners het er niet bij zitten, want ze woonden daar prima voor een betaalbare huur. Een betaalbare woning op zo'n mooie plek is het waard om voor te vechten. En dat deden ze met succes met juridische middelen. In 2004, het jaar waarin de sloop van de Madonna gepland stond, bepaalde de kantonrechter dat de gemeente onrechtmatig de huur had opgezegd. In 2005 keurde de Raad van State het bestemmingsplan af omdat de milieu-effectrapportage ontbrak. Pas in 2007 ging het gebouw tegen de vlakke. De 12 laatste bewoners kregen een afkoopsom van 40.000 per huishouden om hun woning te verlaten. Het was de enige manier om ze uit de Zwarte Madonna te krijgen, zo graag wilden ze dus blijven wonen in dit door Carel Weeber ontworpen gebouw.

Na de sloop zijn enkele kozijnen van de Zwarte Madonna gered door oud-studenten van de TU en hergebruikt in een espressobar op de Faculteit Bouwkunde in Delft. Op de plek waar de Zwarte Madonna stond zijn drie nieuwe torens verrezen. Twee torens van 146 meter hoog voor de ministeries van Justitie en Binnenlandse Zaken (de 'JUBI-torens') en een derde woontoren van 131,5 meter hoog, 'de Kroon'.

Ik wil nu terugkomen op de vraag waarmee ik deze lezing begon: Zou de Zwarte Madonna uit 1985 tot de eerste vijftien Post 65 Rijksmonumenten hebben behoord wanneer het níet al in 2007 was gesloopt? Absoluut, daar ben ik van overtuigt. Omdat het sociale woningbouw was in zijn fundamentele bedoeling. Een Rijksmonument voor betaalbare woningen, en dat in het hart van de stad. Omdat het de periode markeert waarin sociale woningbouw werd geprivatiseerd. Omdat Weeber zich met grootschalige modernistische woongebouwen afzette tegen de Nieuwe Truttigheid.

Dat het een bijzonder gebouw was blijkt ook uit het feit dat de Rijksdienst voor Monumentenzorg bij de sloop een heel gevelelement heeft gered om - nu inmiddels al 18 jaar - te bewaren in haar collectie. De Rijksdienst zoekt een nieuwe eigenaar

die voor dit gevoeldeel van 6.000 kilo een mooie waardige bestemming weet. Is er misschien iemand in de zaal die een goed idee heeft? Nou beste dames en heren, dit is uw kans: Wie wil de Zwarte Madonna hebben?

**De Zwarte
Madonna**

In de volgende drie radiouitzendingen is aandacht besteed aan Die Haghe en het Lustrumboek

zaterdag 4 oktober 2025

Den Haag FM
Clubhuis 21: Geschiedkundige
vereniging Die Haghe
Interview Raymund Schütz en Laura
Plezier

[Klik hier](#)

Maandag 6 oktober 2025

Den Haag FM
Ochtendprogramma
Interview Laura Plezier
Vanaf 23.00 ste minuut

[Klik hier](#)

Dinsdag 7 oktober 2025

Omroep West
West wordt wakker
interview Raymund Schütz
Vanaf 42.50 ste minuut

[Klik hier](#)

<p>Het bestuur van Die Haghe is als volgt samengesteld:</p> <p>Voorzitter Dhr. M.J.M.T. Keulaerds</p> <p>Secretaris Dhr. W.A. Hayes</p> <p>Penningmeester Dhr. M.A.F.H. van den Broek</p> <p>Leden Dhr. T. Brill Mw. K. Hensbergen Mw. L.M. Plezier Dhr. R. Schütz</p>	<p>Secretariaat Patrijsplantsoen 6 2496 MB Den Haag</p> <p>E-mail: secretaris@haagsegeschiedenis.nl</p> <p>Financiën Rekening NL49ING- 80000.0717.91 t.n.v. Geschiedkundige ver. Die Haghe</p> <p>Info ledenadministratie en opgave nieuwe leden Dhr. E.B. de Vries Hoefbladlaan 68 2555 EH Den Haag administra- tie@haagsegeschiedenis.nl</p>	<p>Redactieadres ledenbericht Prinses Beatrixlaan 264-D 2273 XV Voorburg</p> <p>E-mail: j.monnerreau@kpnmail.nl</p> <p>Redacteur ledenbericht Dhr. J. Monnerreau</p> <p>Website Die Haghe: Www.haagsegeschiedenis.nl</p>	<p>Jaarboek Die Haghe Voor aanwijzingen auteurs en inzenden van kopij: secretaris@haagsegeschiedenis.nl</p> <p>Contributie/opzegging: Bij opzegging van het lid- maatschap in de loop van het verenigingsjaar blijft de con- tributie voor dat jaar ver- schuldigd. Zie statuten op de website van Die Haghe.</p>
--	---	--	---

Deze e-mail is verstuurd aan {{email}}. • Als u geen nieuwsbrief meer wilt ontvangen, kunt u zich [hier afmelden](#). • U kunt ook uw [gegevens inzien en wijzigen](#). • Voor een goede ontvangst voegt u activiteiten@haagsegeschiedenis.nl toe aan uw adresboek.

